

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.15.10>

Volume 7/3

2023 p. 159-169

SOSYAL BİLİM ARAŞTIRMALARINDA EPİSTEMOLOJİK POZİSYON FARKLILIKLARINA BİR ÖRNEK OLARAK PİAGET ve VYGOTSKY’NİN YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMLARI

CONSTRUCTURIST APPROACHES OF PIAGET AND VYGOTSKY AS AN EXAMPLE OF EPISTEMOLOGICAL POSITION DIFFERENCES IN SOCIAL SCIENCE RESEARCH

Esmeray ÜNAL*

ÖZ

Bilimin diğer alanlarında olduğu gibi sosyal bilimler alanında da her araştırmacının, çalışmalarını yürütürken kendisini konumlandığı bir bilim/bilgi perspektifi yani bir epistemolojik pozisyonu vardır. Bu pozisyon, bilim insanının çalışmasının öncesinde, esnasında ve sonrasında etkili olmaktadır ve çalışma sonucu ortaya çıkan desenin her detayında kendini göstermektedir. Gerek kendi bireysel bagajı gerekse doğduğu, yaşadığı ve çalışmalarını yaptığı coğrafyada hâkim olan dinî, siyasî, etik, ekonomik ve bilimsel otoritelerce yönlendirilmiş/ yapılandırılmış bakış açıları, - araştırmayı nesnel ve tarafsızca yürütme istek ve iddiasına rağmen- araştırmacıyı doğrudan etkiler ve yönlendirir.

Bu çalışmada, çağdaş öğrenme kuramlarından biri olan ve yankılarıyla eğitim alanlarında kuvvetli bir etki yaratan yapılandırmacı yaklaşımın iki kutbu kabul edilen Jean William Fritz Piaget ve Lev Semyonovich Vygotsky’nin farklı bakış açıları ele alınmaktadır. Araştırmacıların aynı kurama yönelik tasarımları teorik değerlendirmelerin ve karşılaştırmaların ötesinde kendilerini konumlandıkları epistemolojik pozisyonlar açısından irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yapılandırmacı Yaklaşım, Bilimsel Perspektif, Epistemolojik Konumlanma, Sosyal Bilimlerde Nesnellik Sorunsalı*

ABSTRACT

As in other fields of science, every researcher in the field of social sciences has a science / knowledge perspective, that is, an epistemological position, in which she/he

* Öğr. Gör. Dr., Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Programı, E-mail: esmerayunal@yahoo.fr, ORCID: 0000-0002-0711-177X, Mersin, Türkiye.

positions herself while conducting her/his studies. This position is effective before, during and after the scientist's work and is evident in every detail of the pattern that emerges from the work. Both her/his own individual baggage and the perspectives guided / structured by the religious, political, ethical, economic and scientific authorities dominant in the geography where he/she was born, lived and worked - despite the desire and claim to conduct the research objectively and impartially - directly affect and direct the researcher. In this study, the different perspectives of Jean William Fritz Piaget and Lev Semyonovich Vygotsky, who are considered to be the two poles of the constructivist approach, which is one of the contemporary learning theories and has a strong influence in the field of pedagogy, are discussed. Researchers' designs for the same theory are examined in terms of their epistemological positions beyond theoretical evaluations and comparisons.

Key Words: *Constructivist Approach, Scientific Perspective, Epistemological Positioning, Objectivity Problem In Social Sciences*

GİRİŞ

Son dönemde bilimsel çalışmalarda araştırma sorusunu sorma, hipotez oluşturma, yöntem belirleme, ölçme-değerlendirme araçlarını seçme ve elde edilen sonuçlardan çıkarımlarda bulunma konularının sıkça ele alındığı ve bilim felsefesi çerçevesinde bilimsellik tanımının yoğun biçimde tartışıldığı gözlemlenmektedir. Bu tartışmaların merkezine oturan ve modern bilim anlayışına temel teşkil eden pozitivistin esas iddiası olan “bilimsel bilgide nesnellik” derecesini sorgulayan bazı çağdaş paradigmlar, Aydınlanma Dönemi’nden bu yana ağırlıklı olarak kabul gören ve 19. ve 20. yüzyılın baskın bilim perspektifini oluşturan pozitivist bakışı ve onun “özne (araştırmacı) -nesne (araştırma nesnesi)” ilişkisine dair tarafsızlık iddiasını sorgulayıcı ve eleştirel tutumlarıyla ön plana çıkmaktadır. En genel çerçeveye “postpozitivist, postmodernist ve yorumlamacı” başlıkları altında toplayabileceğimiz bu çağdaş paradigmların pozitivistin hegemonyasına yönelik temel itirazları, kendisi de bir “özne” olan araştırmacının, net bir tarafsız tutum izleyeceğine ve öznenen bağımsız bir nesnel gerçeğin mümkün hatta şart olduğuna dair katı kabullerine yöneliktir (Göksoy, 2019).

Bir araştırmacı çalışmaya başlarken hatta çok daha öncesinde, henüz bilimsel kimliğini oluştururken kendine dair epistemolojik bir konum alır. Bunu çoğu zaman kendisini kuşatan ön kabullerin ve yerleşik yargıların, hatta bazen dayatmaların farkında olmadan yapar. Ne kadar nesnellik iddiası taşırsa taşırsın, her bilim insanı, çalışmalarına taşıdığı ‘kendiliği’ nin yanısıra içine doğduğu, yaşamını sürdürdüğü, eğitim aldığı ve bilimsel çalışmalarını hayata geçirdiği toplumun normlarından, genel-geçer doğrularından ve bilime ve bilgiye dair sahip oldukları bakış açılarından mutlak surette etkilenmekte ve bu yönde şekillenmektedir. Bu bazen örtük biçimde yani bilinçdışında gerçekleşebildiği gibi bazen de dış etkilerin doğrudan müdahalesiyle olmaktadır. Müdahil güç bazen dinî, bazen siyasî bir otorite olduğu gibi bazen de o dönemde ve o coğrafyada hüküm süren bilimsel paradigmayı belirleyen ve yerleştiren bilim otoriteleri de olabilmektedir.

1. BİLİMSEL ÇALIŞMALARA YÖN VEREN EPİSTEMOLOJİK PERSPEKTİFLER

Crotty (1998)'e göre *epistemolojik pozisyon* terimi, bilimsel araştırmada özne ile nesne arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır. 19. yüzyılda Auguste Comte'un (1798-1857) önderliğinde ortaya çıktığı ve takipçisi olan Émile Durkheim'in sosyal bilimlerde deneycilik vurgusuyla geliştiği (1858-1917) kabul edilen pozitivist bakış açısının modern bilim anlayışının iskeletine yerleşmesinden bu yana süregelen bilimsel çalışmaların en genel çerçevede iki temel koldan yürüdüğünü söylemek mümkündür: ilki, pozitivistizmin adeta dogmatik boyuta ulaştığı noktalarda kayıtsız şartsız nesnellik temel alan nesnelci epistemoloji, diğeri ise son dönem ortaya çıkan yeni eleştirel paradigmalardan meyvesi olarak kendini gösteren öznelci epistemolojidir.

1.1. Nesnelci Epistemoloji

Bilgiye dair bu bakış açısı, gerçekliğin, onu deneyimleyen öznenin bağımsız olarak dışarıda bir yerde net biçimde var olduğunu ileri sürer. Buna göre gerçeklik, onun üzerinde çalışan araştırmacının dikkatinden, değerlerinden, inançlarından, önceki tecrübelerinden ve öğrenmelerinden, ön yargılarından ve ön kabullerinden tamamen bağımsız olarak deneyimlenebilir ve toplumun düşünce ve yargı sisteminden hiç etkilenmeden genellenebilir ve doğrulanabilir (Crotty, 1998; Patton, 2002). Bu epistemolojik bakış açısı ağırlıklı olarak doğa bilimlerinde kuvvetle yer bulsa da deneyci ekolün baskın gelmesiyle sosyal bilim alanlarına da sirayet etmiş hatta bu alanda da egemen hale gelmiştir.

Araştırma nesnesi olarak insan düşünüldüğünde, bu perspektif bazı açılardan sınırlayıcı bir yere götürebilir. Nesnel epistemolojiyi perspektif olarak belirleyen sosyal bilimci, araştırma nesnesi olarak seçtiği "insan"ı, kendine has bir dünyası, koşulları, deneyimi, bakış açısı, değer yargıları ve ön kabulleri olan ve dışardan bağımsız bir varoluştan öte çevresindeki her şeyle etkileşime geçerek değişebilen, yanılabilen, yanıltabilen bir *özne* olduğunu göz ardı etmekte ve bu da çalışmasında ortaya çıkabilecek hata payını arttırarak yanlış ya da sınırlı genellemelere yol açabilmektedir.

Araştırmacının kendisi olarak insan düşünüldüğünde ise başka bir sınırlılığın ortaya çıkması muhtemeldir. Nesnel epistemolojik tutum, bilim insanının "insanî/ beşerî" yönlerinden arınmış olarak araştırma nesnesini tam bir tarafsızlıkla inceleyeceğini varsayar. Bundan dolayıdır ki araştırmacının bilimsel tutumunu, ortaya koyduğu veriyi/ bulguyu onun kimliğinden ayrı olarak nesne veya yöntem üzerinden tanımlar, yorumlar ve değerlendirir.

Pozitivist normların bir çıkarsaması olarak nesnellik, esasen rasyonalist bakışa dayanır. Dinî otoritenin tüm alanlara nüfuz ederek dayattığı, metafiziksel kabulleri kutsallaştırıp

aklı değersizleştiren Ortaçağ dogmatizmine bir tepki olarak kendini var eden akılcılık, modern bilimin dayanak noktası olan pozitivizmin temellerini atmıştır (Ural, 2012: 55-70). Doğaya, var oluşa dair sorularında dinî argümanlara yaslanarak bireyin iradesini ve merakını yok sayan hatta sorgulayıcı düşünceyi kısıtlayıp cevapları metafizik makamlara havale eden bu baskıcı ve sakındırıcı tutum, Aydınlanma Çağı sonrası modern bilim dediğimiz yeni otoriteyi her alanda kayıtsız şartsız nesnel tutum alma/aldırma koşullanmasına itmiştir. Başlangıç biçimi göz önüne alındığında anlaşılabilir olan bu katı tutum gittikçe daha baskın ve farklı bakış açılarına tahammülsüz bir bilimsel paradigmaya dönüşmeye başlamıştır.

1.2. Öznelci Epistemoloji

Bilimsel tutumdan ziyade bilimciliğin ön plana çıkıp neredeyse yeni bir din gibi güç kazandığı ve iktidara dönüştüğü ortamda eleştirel sesler yükselmeye başlamış ve nesnellik ve tarafsızlık özelliklerinin bilimin hangi sınırlılıkları içinde mutlak kabul edilebileceğine dair sorgulamalar hâkim olmaya başlamıştır. Bu konuda belirgin bir kapı aralığı açanlardan biri de Fransız düşünür Michel Foucault (1926- 1984) olmuştur. Felsefi arkeoloji yöntemiyle mecazî anlamda bilginin arkeolojik kazısını yapmayı önererek mevcut mutlak bir hakikat yerine keşfedilen, üretilen bir hakikat algısına yönelik ortaya koyduğı tartışmalar bir anlamda insanın bu dünyada nesne değıl, özne olduğı bilincine ortam hazırlamıştır denebilir (Cevizci, 2012: 256-262).

Öznelci perspektife göre bilgi, kendi başına somut bir gerçeklik değıl, insanların onu nasıl algıladıkları ve anladıklarıyla şekillenen öznel bir olgudur bu yüzden gerçeklik dediğimiz şey için teklikten değıl, çokluktan bahsetmek durumundayız (Moon & Blackman, 2014).

2. SOSYAL BİLİMLERDE NESNELLİK SORUNSALI

Baskın bilimsel paradigmalarda genel nesnellik meselesine değındikten sonra şimdi de beşerî bilimler çerçevesinde bu sorunun nasıl algılandığına ve ele alındığına mercek tutacağız. Sosyal bilimlerde yapılan çalışmalara yönelik “bilimsellik, nesnellik, doğrulanabilirlik, kesinlik” dereceleri açısından öteden beri şüpheli, bazen de yok sayıcı bir tutum sergilenmesi, bilinen ve sosyal bilimciler tarafından da itiraz edilen bir tavırdır. Bu kuşkucu bakışın arkasında yatan temel sebep “insan ve toplum bilimleri” diye de isimlendirdiğimiz bu alanın araştırma nesnesinin doğa bilimlerinde olduğı gibi insanın dışında kalan gözlenebilir, izlenebilir somut gerçek dünyaya dair öğelerin değıl, bizzat araştırmacının kendisi gibi özne olan insanın ve insana dair olan şeylerin olmasıdır. Aslında nesnelliğı ve kesinliğı yadsınmayan doğa bilimleri de dahil olmak üzere tüm alanlarıyla bilimin daha doğrusu bu bilimi uygulamaya koyan insanın tutum almasının doğasında zaten kaçınılmaz olarak öznellik vardır zira bilimsel çalışmalarda, mevcut dönemde kabul gören kuram ve yasalardan bağımsız olarak gerçekleşmediğinden araştırma sorularının ortaya konması, verilerin elde edilmesi ve yorumlanması mevcut kuramın filtresinden geçerek gerçekleşmektedir ve burada ilk öznellik, bilim camiasının

merceğinde *kitlesel öznellik*¹ olarak kendini göstermektedir. Bu aşamanın ardından ikinci olarak da bireyin kendi öznel tutumunun ortaya koyduğu *bireysel öznellik** söz konusu olur; araştırmacı, çalışmasının her aşamasında, eğitimini aldığı alandan devşirdiği kendi ön bilgilerinden, değerler setinden, deneyimlerinden, ön kabullerinden yola çıkarak bir plan oluşturur, yorumlar ve sonuca varır (Schwartz, Lederman & Crawford, 2004). Bilimin hangi dalında çalışıyor olursa olsun, sadece araştırmacının bir özne olduğu gerçeğinden hareketle bile daha yolun yarısında öznellik gerçeği ile karşılaşmaktayız. Buna ek olarak araştırmacı, insana dair bir araştırma konusu belirlediğinde ikinci bir öznellik sorunsalı da araştırma nesnesi boyutuyla karşımıza çıkmaktadır. Bu da çift taraflı öznellik olarak sosyal bilim çalışmalarının nesnellik hatta bilimsellik derecesine dair şüphe düşürecek bir argümanın gelişmesine yol açmaktadır.

3. SOSYAL EPİSTEMOLOJİ, EPİSTEMİK OTORİTELER VE KURUMSALLAŞMIŞ İNANCIN BİLİM ÜZERİNDEKİ HÂKİMİYETİ

Bir toplum, her biri birer özne olan bireylerden oluşur yani bireysel epistemoloji toplamlarından bir sosyal epistemoloji ya da başka bir deyişle bireysel öznelliklerin yan yana gelmesiyle kitlesel öznellik vücuda gelir. Bu ne demektir?

Her topluluğun kendi içinde bir biçimde uzlaşıya vardığı bir değerler, yargılar, ön kabuller ve kutsallar sistemi vardır. Bu sistemler, kültürel, normatik, politik, ekonomik ve etik sahanın yanı sıra genel kabul gören bilimsel yöneliş alanında da kendini var eder. Macar-Alman sosyolog ve düşünür Karl Mannheim (1893-1947), gerçeklik üzerine yaptığı betimlemede “Hakikat kavramı da tüm zamanlar içinde şüphe götürmez bir şekilde belirlenmiş olmaktan ziyade, tarihsel değişime tabidir. Belirli bir dönemin paradigmatik bilgi biçimi ve yapısı sayesinde genel anlamdaki hakikatın ne olabileceğine dair bir tablo yaratılmaktadır” der. Mannheim ayrıca bilgi-ideoloji ilişkisini de ortaya koyar; ona göre bilginin salt anlamsal varoluşu söz konusu değildir, belli bir dönemde mevcut geçerli bir bilgiyi o dönemin ideolojileri yapılandırmıştır. İdeolojinin bu gücü bilgiye ulaşmada en büyük engeli oluşturur (Mannheim, 2016: 310).

Yakın dönemin adından sıkça bahsettiren Amerikalı bilim felsefecisi Thomas Samuel Kuhn da (1922-1996) konuyu benzer bir bakış açısıyla ele alarak üzerinde çokça düşünülmüş ancak söze ve tanıma dökülmemiş bir saptamayı oldukça frapan bir dille ifade etmektedir. Bilim üreten topluluğun sahip olduğu değer yargıları, mevcut bakış açıları, gelenekleri ve kendilerini dahil ettikleri ekoller, onların bilimsel yönelimini belirleyecek, bilgiyi yapılandırmalarında rol oynayacak ve bilimsellik değerlendirmelerini buna göre yapmalarına yol açacaktır (Kuhn, 2014). Bu durum, aslında önceki bölümde kullanım önerisini yaptığımız *kitlesel öznellik* kavramına işaret

¹ Dipnot: Biz bu noktada sadece kişinin biricik öznelliğini anlatmak için *bireysel öznellik*, bir topluluğun taraflılığını ve ortak yönelimini ifade etmek için de *kitlesel öznellik* kavramlarını kullanmayı öneriyoruz.

etmektedir ve bilimsel çevrelerce irdelenecek olsa dahi nesnellik kriterini tartışmaya açmaktadır.

Çağdaş epistemolojinin bir dalı olarak kabul gören ve o güne dek süregelen birey odaklı çerçeveden çıkarak sosyo-kültürel alana odaklanan sosyal epistemoloji anlayışı, bireyde bilgi oluşurken onun sadece eyleyen bir özne olarak etkili olmadığını, aynı zamanda sosyal çevresiyle kurduğu bağlardan da etkilenerek nesneye/olguya karşı konumlandığını öne sürer. Bireyi ait olduğu kültürün bir taşıyıcısı olarak adlandıran bu bakış açısı bilgiyi sosyal yapının bir çıktısı olarak kabul eder ve insanın bilgiyi edinmesinde kendi zihinsel süreçlerinden ziyade sosyal etkileşimin rol oynadığını vurgular.

Sosyal epistemoloji kavramı aslında bizde derhal bilim camiasında hüküm süren epistemik otoriteleri çağırıştırır. Bir araştırma sorusunun ve hipotezin bilimsellik taşıyıp taşımadığına, seçilen metot ve yöntemin geçerli olup olmadığına, araştırma sürecinin ve araştırmanın tutumunun nesnel olup olmadığına ve nihayetinde bilgi olduğu iddia edilen bir çıkarsamanın gerçekten bilgi olup olmadığına hangi merci ya da merciler karar vermektedir? Tabiri caiz ise, bilimsel bir projeyi kurgularken, çalışmaya başlarken, onu yürütürken ve sonuçlandırıp ilan ederken hangi merci ya da mercilerden icazet alırız? Bu konudaki doğrulama ve sağlamalarımızı yapmaları için kimlere, hangi kriterler ışığında ve ne ölçüde yetki veririz? İşte tüm bu sorulara verilebilecek yanıtlar her topluluğun kendi ekosisteminde açık ya da örtük biçimde birtakım otoritelerin, yetki sahiplerinin varlığını ve çoğunluk tarafından tasdik edildiğini gösterecektir.

Foucault da ideolojinin bilimsellikten ayrı olmadığını ifade ederken kendi deyimiyle “bilim ya da kendini bilim sanan şey”in bir bilgi alanında yer alarak farklı söylemsel oluşumlara göre pozisyon aldığını, onların değişmeleriyle kendisini de değiştiren bir rol oynadığını ileri sürer (Foucault, 2022). Ona göre mutlak ve tüm zamanlarda geçerli bir hakikat olmadığı gibi her dönemin kendine özgü bir epistemolojik yönelimi vardır bu yönelim neyin düşünülebilir neyin düşünülemez olduğunu, neyin duyulabilir neyin duyulamaz olduğu belirleyen bir algılama-kavrama çerçevesini oluşturur (Cevizci, 2012).

Postpozitivist paradigma da sosyopolitik faktörlerden bağımsız bir bilimsel çalışma yürütmenin imkansızlığına dikkat çeker. Bilimsel çalışmalar kanıtlara ve doğrulamaya dayalı bireysel akılcı etkinlikler olduğu kadar aynı zamanda güç, siyaset ve ideolojiye dayalı sosyal etkinliklerdir. Bu gerçekten hareketle bireyler ve gruplar arasındaki güç ve etki ilişkilerinin rolünü göz ardı ederek epistemolojik yönelimin tamamen araştırmanın kişisel iradesiyle oluştuğunu söylemek gerçekçi bir saptama olmayacaktır (Göksoy, 2019).

4. PIAGET ve VYGOTSKY'NİN YAPILANDIRMACI KURAMLARINDA ORTAYA ÇIKAN TEMEL FARKLILIKLARIN GÖZLEMLENEBİLİR NEDENLERİ

Bilimsel çalışmalarda araştırma konusu belirlenirken ve çalışma ortaya konurken elbette araştırmacının gözüyle bakmaya ve onun bakış açısından anlamaya, anlamlandırmaya, tanımlaya ve çıkarsamalar yapmaya çalışırız. Bu bakış açısının yani bir anlamda bilimsel kimliğin oluşmasında elbette öncelikle bilim insanlarının kendi öznel kimlikleri dikkate alınmalıdır. Kendisi de bir özne konumunda olan sosyal bilim araştırmacısı, bilgi üretirken içinde bulunduğu sosyo-kültürel sınıfın siyasî ve bilimsel topluluğun normları, yönlendirmeleri ve sınırlandırmaları ile karşılaşmaktadır. Bu öznenin toplumsal cinsiyet, sosyal sınıf, din, etnik köken ve politik ideoloji gibi konularda oluşturduğu kendi perspektifleri ve kimlik bileşenleri onun nesnellğine gölge düşürme tehlikesi taşıdığından, araştırmacının kendi kimliğini çalışmanın her aşamasında dikkatle bertaraf edilmelidir (Bayhan, 2016).

Birbirleriyle karşılaşmamalarına ve hatta eşzamanlı okuma veya çalışma yapamamalarına rağmen bu iki öğrenme kuramcısı yakaladıkları benzer bilişsel gelişim sistematiğini -tıpkı doğup yaşamlarını sürdürdükleri dünyanın iki kutbu gibi- iki farklı kutuptan bakarak kuramsallaştırmışlardır. Piaget'nin yaklaşımında bireyi temel alan bireysel oluşturmacı yaklaşımı, Vygotsky'de ise sosyal çevreye vurgu yapan sosyal oluşturmacı yaklaşımı görüyoruz.

Çıkış noktaları birbirine yakın olsa da öğrenme prosedürlerini henüz gözlemlemeye başlarken durdukları yer itibarıyla aslında iki farklı kültürden ve sistemden geldiklerinin ipuçlarını verirler. Her bilim insanında olduğu gibi onlarda da araştırma nesnesine bakış ve çıkarsamalar yapma bağlamında kendi öznelliklerinin izdüşümünü rahatlıkla görebiliriz. Burada bize yansıyan izdüşümden yola çıkarak ikisi arasındaki gözlemlenebilir farklılıklara değineceğiz.

5.1. İki kuramcının Kimlik Bileşenleri ve Sosyo-Kültürel Bağajları

Aynı yıl doğmuş olmalarına rağmen, biri Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağı'nı tüm çalkantılarıyla yaşayıp yepyeni özgürlükçü değerler sistemi üreten ve kısmen de olsa istikrar kazanan Orta ve Batı Avrupa'nın doğrudan demokrasiyi 1893'te yürürlüğe koyduğu anayasayla belki de en erken geçerli kılan ve tarafsızlık ilkesiyle 1. Dünya Savaşı'na katılmayan seçkin ülkesi İsviçre'de, diğeryse henüz Çarlık Rejimi ile yönetilen, her ne kadar Avrupa coğrafyası içinde sayılsa da aslında Asya'nın ve Doğu'nun kültürel değerler ve sistemine de yakın olan Rusya'nın güdümündeki Belarus'ta dünyaya gelmiştir. Kültürel boyutuyla biri bireyci, diğeryse toplulukçu yapısıyla iki farklı kültürden gelen bu iki bilim insanı aynı kuramın çıkış noktası olarak biri bireysel öğrenme diğeryse sosyal öğrenme odaklı bir yaklaşım sergilemişlerdir.

Yöneldikleri bilimsel alandan başlayıp kariyer planlamalarına, tarama yapacakları bibliyografya tercihlerine ve bilgiye ulaşma imkanlarına varana dek pek çok hususta etkili olan bu coğrafi konum, avantajları ve dezavantajlarıyla adeta bilimsel kader planlarını belirleyen temel unsur olmuştur diyebiliriz. Piaget daha en başından doğa bilimlerine yönelerek çalışmalara başlamış, zaman içinde sosyal bilimler alanına da etkin biçimde müdahil olmuştur. Burada kendisini genetik epistemolog olarak tanımlayan Piaget'nin, siyasî çalkantılar ve kaostan görece daha uzak olmanın ve Aydınlanma Felsefesi'nin doğduğu topraklarda pozitivist yönelimli bir toplumda birey olma bilinci ve bakışıyla dış dünyayı keşfetmeye duyulan merakın sonucu bir doğa bilimi olan genetik alanına yöneldiği düşünülebilir. Vygotsky'nin hikâyesinde ise imparatorluğun tebası olmaktan nihayet kurtulmuş bir toplumun katı sosyalist bir sisteme geçerek bu kez bir başka itaat ve sadakat beklentisi içinde olan iradeye tabii olmasının sorgulayıcı bir bireyde yaratabileceği sonuçları görüyoruz zira onun bilimsel yaşama tıp formasyonuna başlayarak adım atmış olmasına rağmen bunu yarıda bırakarak sosyal bilim disiplinlerine yöneldiğini, hukuk, tarih, felsefe, sosyoloji ve psikoloji alanlarında çalışmalarına ağırlık verdiğini görmekteyiz. Piaget'nin en ağırlıklı ve bilinen çalışmalarını genetik epistemoloji ve bilişsel öğrenme alanında, Vygotsky'nin de sosyo-kültürel öğrenme ve dil felsefesi alanında yaptığı düşünülünce toplumsal dokunun ve atmosferin bilim insanının yetişmesinde önemli bir yönlendirici olduğunu ifade edebiliriz.

5.2. İki Kuramcının Sosyo-Politik Ekosistemi

Dünyadaki pek çok coğrafyaya kıyasla demokrasinin ilk ve etkin bir örneğini yaşamakta olan bir ülkede yetişen ve çalışmalarını o bölgede yürüten Piaget, kendi bilimsel perspektifini ortaya koyarken bilindiği kadarıyla politik bir baskıyla veya direktmeyle karşılaşmamıştır. Ülke dışından ve dünyanın farklı bölgelerinden birçok meslektaşıyla bir araya gelme imkânı bularak kendi alanındaki çağdaş yönelimleri ve farklı bakış açılarını tanıma ve değerlendirme şansına sahip olmuştur. Onun başka bir iradeye maruz kalması, daha çok kendisini çevreleyen bilim camiasının bazı itirazları vesilesiyle olmuştur. Oysaki Vygotsky'nin içinde bulunduğu kaotik ve baskılayıcı ortam bilim insanlarının özgür iradelerini gölgeleyerek onları devamlı bir savunma ve saklama pozisyonuna itmiştir zira bilimsel alan üzerinde de politik dominasyonun bilinçli olarak yürütüldüğü bir atmosfer, bir bilim insanının özgürce bilgi üretme imkânını oldukça sınırlamıştır. Rus Devrimi'ni izleyen yıllarda iç savaşın bitip yeni bir devletin (SSCB) kurulmasıyla beraber yeni düzenin inşası başlamış ve sosyalist pratiklerin tepeden tırnağa hâkim olduğu ve bilimsel liyâkatın yerini siyasî liyâkatın almaya başlamasıyla bilimde nesnellik ve özgürlük ilkeleri büyük ölçüde askıya alınmıştır. Önceki dönemde bilimsel ve eğitsel faaliyetlerin sadece ayrıcalıklı bir sınıfın bireylerine yönelik olarak yürütülüyor olması, Avrupa ile ilişkinin büyük ölçüde kesilmiş olması, bilim insanlarının iç karışıklıklardan ve saldırılardan kaçarak iç ve dış göçe zorlanmış olması, bilim ve eğitim kurumu binalarının siyasî örgütlere tahsis edilmiş olması, bilimsel yayınların tedarikinde büyük zorluklarla karşılaşılması gibi birçok olumsuz durumun baş göstermesiyle bilimsel çalışmalar büyük sekteye uğramıştır. Ancak 1922'den sonra elitlerin hâkimiyet alanından

çıkarılıp hizmete sunulan “toplumcu bilim” çizgisinde yoğun biçimde yürütülen geniş tabana yayıcı ve fayda sağlayıcı politikalar ve yol haritalarıyla şekillendirilen ve “toplum için toplumla beraber hayata geçirilecek bilim”, bu ideolojik kontaminasyon sonucunda bir anlamda mevcut siyasî erkin enstrümanlarından birine dönüşmüştür. Devrim sonrası Rus topraklarında egemen olan siyasî anlayışın toplumsal ve kültürel bir yansıması olarak bilime tıpkı Ortaçağ Avrupası’nda olduğu gibi dogmatik ve ideolojik bir yaklaşımın, sonraki aşamada “proleter bilim” oluşturma çabasına evrilmesiyle beraber bilim havuzu da ideolojiden nasibini fazlasıyla almıştır. Buna en tipik örnek olarak Tarım Bilimleri Akademisi’nin üyesi olan Trofim Lisenko (1898-1976) gösterilir. Mendelci kalıtım teorilerini manipüle edilmiş bir anlatıyla hedefe oturtup karşı görüş üreten etik dışı bilimselliğini ülkenin tarım politikasına ve eğitim müfredatına da yansıtarak büyük tepki çekmiştir (Sözeri, 2021). Akademi üyelerinin taraflı bilime itiraz etmeleri üzerine önceki biyoloji müfredatına geri dönmüştür. Bu örnek, bilimin kendi nesnellüğünden çıkarılıp mevcut ideolojinin çıkarlarının hizmetine sunmanın yaratacağı tahribatı görmek açısından son derece önemlidir. Betimlemesini yaptığımız Sovyet Rusya’nın sosyo-politik ekosistemi de Vygotsky’nin kendi topraklarında çokça ses getiren çalışmalarını ve öğrenme kuramını 1980’lere dek kendi çağdaş meslektaşlarına duyuramamasına ve uluslararası bilimsel tartışmalara açamamasına neden olmuştur. Gerek ülkenin içinde bulunduğu şartlar gerekse ciddi sağlık sorunları yüzünden yaşamı boyunca sadece bir kez yurtdışı deneyimi yaşadığı belirtilen Vygotsky, farklı bilimsel geleneklerden ve perspektiflerden gelen geniş bir bilim camiasıyla karşılaşma fırsatından mahrum kalmıştır. Bu da akla “Eğer tersi olsaydı oluşturduğu kuramı bir de Batı’nın bilim paradigmasından değerlendirir belki de birtakım değişikliklere gider miydi?” sorusunu getiriyor.

5.3. İki Kuramcının Merkeze Aldığı Bilimsel Paradigmalar ve Epistemolojik Pozisyonları

Pozitivizmin ağır bastığı Batı bilim paradigmasında son yüzyılda kendisi gösteren yeni perspektifler arasında yapılandırmacı yaklaşım, iki kuramcı açısından farklı noktalardan temel kabul edilerek bireyin öğrenme ve bilgiyi edinme sürecinin nasıl işlediğine ve bu süreci nelerin etkilediğine dair sorulara yanıt aramıştır. Araştırma nesnesinin ortaya konmasında, çalışmanın seyrinde takibi yapılacak unsurların belirlenmesinde ve ortaya çıkan sonuçların yorumlanıp bilgi paketleri haline getirilmesinde belki de en önemli kıstasın çalışmayı yürüten bilim insanının, perspektifini üzerine konumlandığı bilimsel paradigma ve kendisinin aldığı epistemolojik pozisyon olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bugüne dek sanat için sorulan soruyu biz de burada bilim için soralım: “Bilim, bilim için midir yoksa bilim toplum için midir?”

İşte tam bu noktada belirgin olarak ayrımına varacağımız bir epistemolojik konumlanma görebiliriz: Bireyin gerçekliğinin, bireyin ihtiyaçlarının ve ideallerinin temel alındığı Batı toplumun bilim anlayışıyla yola çıkan Piaget, doğal olarak araştırma nesnesi olarak seçtiği insana doğadaki herhangi bir canlının genetik kodlanması ve evrimleşmesi

düzeyinde bakmıştır. Gerçi dilsel gelişim aşamalarında sosyal çevrenin etkisini de yok saymamıştır ancak onu merkeze almamıştır. Batı ve Orta Avrupa'ya göre toplulukçu bir desen çizen Rus kültürünün bir üyesi olan Vygotsky ise sosyal çevreyi, bireyin kendi evreninin önüne koymaktadır. Piaget çocuğun kendi buluşları vasıtasıyla öğrendiğini ileri sürerken Vygotsky çocuğun etrafındaki yetişkinlerin ve sosyal çevrenin öğrenmede daha baskın bir rolü olduğunu kabul eder. Buna ek olarak Vygotsky, öğretim ve kişisel gelişimin paralel gitmediğini, öğretimin bir adım önde olduğunu varsayar ve sosyal çevrenin bireye öğretimini bu anlamda kendi kendine öğrenme davranışından daha gerekli ve önemli bulur.

Bir diğer boyutuyla Piaget, kuramını oluştururken herhangi bir pragmatik amaç gütmemiş, normal koşullarda bilim insanların yaptığı gibi kendi bilimsel merakının peşinden gitmiştir. Vygotsky de içinde bulunduğu ideolojik atmosferden (özellikle Karl Max'ın diyalektik materyalizmini temel alan bilim anlayışından) etkilenecek eğitimin biçimlenmesine yön vermeyi önemseyerek çalışmalarında sosyal faydacılığı gözetmiştir.

Bu iki bakış açısı arasındaki temel fark, şüphesiz ki iki kuramcının doğup büyüdüğü kültürün kodlarıyla ilişkilidir.

SONUÇ

Bu çalışmada Yapılandırmacı Öğrenme Kuramı'nı kendisine hayat veren iki büyük öğrenme psikoloğunun penceresinden görmeye ve farklılıkların olası sebepleri üzerinde düşünmeye ve düşündürmeye çalıştık. İki farklı sosyolojiden gelen iki akran öznenin, kendi yol haritalarını oluştururken farkında olmadan bizde güzel bir farkındalık oluşturacak bir motif çizdiklerini görmek, çağın en popüler sorusunu aklımıza getirir: "Bilimin gerçekten betimlendiği resimde olduğu gibi tarafsız, kişiden bağımsız, var oluştanın kesin ve istikrarlı gerçekliklerden oluşan homojen kolektif bir bilgi havuzu olduğu bir gerçek midir yoksa bu bilim emekçilerinin gerçek olduğuna inanmak istedikleri ütopyaları mıdır? Her ne kadar nesnel olma iddiası taşısa da bilim, kendisini hayata geçiren aktörün bir insan yani "özne" olması dolayısıyla asla istediği ve dayattığı nesnel olma ölçütüne ulaşamayacaktır. Özellikle sosyal bilim alanında yapılan çalışmaların nesnellik derecelerinin sorgulandığı ve ısrarla pozitif bilimlerden farklı yere konduğu ortamda, aslında tüm bilim alanları için geçerli olan sorunsal yani araştırmanın bir "özne" olduğu, bunun sonucu olarak da yüzde yüz nesnelliğin pek de mümkün olamayacağını görmek açısından bu saptamalar önem kazanmaktadır. Burada önemli olan bilimin pratiğini gerçekleştiren bilim insanların yani öznelerin meseleye kendi perspektiflerinden baktıkları ve kimliklerinin getirdiği birtakım alışkanlıklara, yargılara, ön koşullara ve tutumlara sahip olabilecekleri gerçeğini göz önünde tutarak genel kabul görmüş teori ve çıkarımların bir anlamda mutlak gerçeklik olmadığını, bir başka özne tarafından bir başka zaman diliminde yanlışlanabileceğini peşinen kabul etmek ve bilimin ilk şartı olan "şüpheli" tutumu her daim korumaya çalışmaktır.

KAYNAKÇA

- BAYHAN, V. (2016) Sosyal bilimlerde objektiflik efsanesi, *Mukaddime*, 7 (2), 217-242.
- CEVİZCİ, A. (2012). Bilgi Felsefesi, 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- CROTTY, M. (1998). The foundations of social research: meaning and perspectives in the research process. *Sage*, London.
- FOUCAULT, M. (2022). Bilginin Arkeolojisi , Çev: Veli Urhan, 5. Basım, Ayrıntı Yay, İstanbul.
- GÖKSOY, S. (2019) Pradigma ve Paradigmalar. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi (ULED)*, Cilt 1(1).
- MOON, K. and BLACKMAN, D. (2014). A guide to understanding social science research for natural scientists, *Conservation Biology*, Volume 00, No. 0, 1–11.
- KUHN, T. (2014). Bilimsel devrimlerin yapısı. Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- MANNHEIM, K. (2016). İdeoloji ve ütopya (M. Okyayuz, Çev.) Nika Yayınevi, Ankara.
- URAL, Ş. (2012). Pozitivist Felsefe, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- VITALY V. And RUBTSOV (2020). Two Approaches to the Problem of Development in the Context of Social Interactions: L. S. Vygotsky vs J. Piaget (Ed: K. Plakitsi, and O.V. Rubtsova). *Cultural-Historical Psychology*, Vol. 16, no. 3, p. 5-14.

İnternet Kaynakçası

- SÖZERİ, F. (2021). SSCB’de Bilimin Örgütlenmesi ve Ekonomik Planlama -I <http://bilimveaydinlanma.org/sscbde-bilimin-orgutlenmesi-ve-ekonomik-planlama-i-birinci-plan-oncesi-donem/> Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- SCHWARTZ, R., S., LEDERMAN, N. G.and Crawford, B. A. (2004) Developing Views of Nature of Science in an Authentic Context: An Explicit Approach to Bridging the Gap Between Nature of Science and Scientific Inquiry, (www.interscience.wiley.com). Erişim Tarihi: 22.09.2023.